

6 oktober 1981
Anwar Sadat vermoord

Grensoverschrijdend politicus

Tijdens een militaire overwinningssparade op 6 oktober 1981 openden radicale islamisten het vuur op de Egyptische president Anwar Sadat en zijn entourage. Sadat overleefde de aanslag niet. In de elf jaar dat hij aan de macht was, had hij letterlijk en figuurlijk grenzen verlegd in het Midden-Oosten. Daarom was hij controversieel: geprezen als visionair én verguisd als verrader. Sadat was in 1970 aan de macht gekomen, nadat de razend populaire president Gamal Abdel Nasser overleed. Beiden hoorden tot de Vrije Officieren die in 1952 in Egypte een staatsgreep pleegden en koning Farouk aan de kant zetten, maar Sadat leek in 1970 niet de sterke man die Nassers plaats voor lange tijd kon innemen. Hij speelde vooral een rol achter de schermen als Nassers trouwe luitenant, al was hij officieel sinds 1969 vice-president. De Amerikaanse inlichtingendienst CIA en vele anderen verwachtten dat Sadat snel zou worden opgevolgd door een nieuwe sterke man.

De Russen uitgezet

Sadat slaagde er echter in om alle macht naar zich toe te trekken. In wat hij zelf een Correctieve Revolutie noemde zette

hij zijn grootste concurrenten – veelal ook Vrije Officieren – buitenspel door ze te ontslaan uit hun functies. Zo kon Sadat een andere politieke koers varen: Nasser was altijd een trouwe bondgenoot geweest van de Sovjet-Unie, maar Sadat kreeg van de Russen niet de militaire en economische steun die hij wenste. Daarom besloot hij de 20.000 Russische militairen die Egypte 'adviseerden' het land uit te zetten. In een interview zei Sadat later over dit opzienbarende besluit: 'Ik wilde de hele wereld vertellen dat we altijd onze eigen baas zijn.' Daardoor groeide zijn populariteit bij de Egyptenaren, en die werd nog groter toen hij de gehate geheime dienst verkleinde en de leden van de islamitische Moslimbroederschap vrijliet. Sadat achtte de Broederschap een nuttige conservatieve politieke tegenhanger van de linkse oppositie. Niet dat politieke partijen iets in de melk te brokken hadden: net als Nasser regeerde Sadat in de praktijk autocratisch. Hij zette de lijnen uit, maar dit schaafde zijn populariteit eerst niet.

Jom Kippoeroorlog

Zijn goede naam groeide ook in de rest van Arabische wereld toen hij het Egyptische leger op 6 oktober 1973 opdracht gaf om de Bar-Lev-Linie te doorbreken. Dat was het stelsel van versterkingen dat het Israëlijsche leger had opgetrokken aan het Suezkanaal om de Sinäi-woestijn te verdedigen. Israël had die in 1967 in de voor de Arabische landen desastreuus verlopen Zesdaagse Oorlog veroverd op Egypte. Nu was het volgens

Sadat en de Israëlische premier Menachem Begin krijgen applaus van het Amerikaanse Congres, als de Amerikaanse president Jimmy Carter op 18 september 1978 de Camp David-akkoorden tussen Egypte en Israël aankondigt.

Sadat tijd om de Sinai-woestijn terug te veroveren. Het Syrische leger viel tegelijkertijd in het noorden Israël binnen.

Wat uiteindelijk de geschiedenisboeken in ging als de Jom Kippoeroorlog werd echter geen onverdeeld succes voor de Syriërs en de Egyptenaren. Het Egyptische leger wist weliswaar aanvankelijk de oostelijke oever van het Suezkanaal deels te veroveren, maar het Israëlische leger drong door tot de westelijke oever en sloeg de aanval van het Syrische leger af.

Na twee weken strijd kwam de VN-Veiligheidsraad tussenbeide. Een van de voorwaarden van het resulterende staakt-het-vuren was dat het Israëlische leger zich terugtrok van beide oevers van het Suezkanaal. Dit werd in Egypte als grote overwinning gevierd. De schande van de verloren Zesdaagse Oorlog was uitgewist en het Egyptische zelfvertrouwen groeide enorm.

Onverwacht bezoek aan Jeruzalem

De Verenigde Staten hadden het diplomatieke voortouw genomen bij de totstandkoming van het staakt-het-vuren. Sadat hoopte daarna ook economisch te profiteren van de Amerikaanse bemoeienis met de regio. Onder de ronkende titel 'al-infatah' (de opening) zette Sadat het staatssocialisme van Nasser aan de kant. Hij opende de deur voor Westerse investeerders in een poging de vastgelopen Egyptische economie vlot te trekken. Het kapitalisme moest van Egypte een welvarend land maken; een land waarin niet langer de arbeidersklasse, maar de middenklasse centraal stond.

'Al-intifah' bracht niet wat Sadat ervan hoopte. Westerse investeringen bleven uit en het land was niet klaar voor een snelle economische omwenteling. Sadat moest voor financiële steun aankloppen bij de Wereldbank en het IMF. In 1977 kwam het tot grootschalige 'broodrellen' toen de regering bekendmaakte de subsidies op primaire levensmiddelen af te schaffen.

De binnenlandse problemen noopten Sadat tot een vlucht naar voren op het internationale toneel. Met een onverwacht bezoek aan Jeruzalem stak hij in 1977 een hand uit naar Israël. Sadats bezoek vormde de opmaat voor onderhandelingen met premier Menachem Begin; ze vonden plaats in het buitenverblijf Camp David van de Amerikaanse president Jimmy Carter. Sadat erkende er het bestaansrecht van de staat Israël en kreeg in ruil de Sinai-woestijn terug. Het onderliggende principe van land voor vrede was ook de basis geweest voor het staakt-het-vuren in 1973 en in die zin had Sadat ironisch genoeg met het doorbreken van de Bar-Lev-Linie de basis gelegd voor het vredesverdrag dat Egypte en Israël in 1979 sloten.

Tegengeluiden werden gesmoord

De internationale waardering was groot. Sadat en Begin kregen de Nobelprijs voor de Vrede. Nu vonden Westerse bedrijven

Egyptische soldaten trekken de Bar-Lev Linie over, 6 oktober 1973. Diorama in museum over de Jom Kippoer/Ramadan Oorlog, Cairo.

de tijd rijp om in Egypte te investeren. Sadats omslag naar het Westen leek succesvol. Daar betaalde hij in de Arabische wereld echter wel een hoge prijs voor. Egypte kreeg het stempel 'verrader' en werd uit de Arabische Liga gezet. Zeventien Arabische landen kondigden economische sancties af tegen Egypte. In eigen huis schoot Sadats diplomatieke waagstuk zijn doel voorbij. De Egyptische bevolking was wederom totaal onvoorbereid op de stappen van de regering. Bovendien kwamen de Westerse investeringen te laat om de groeiende onvrede bij de bevolking te beteugelen.

Als reactie op die onvrede greep Sadat terug naar repressie.

De vrijheden die hij na zijn aantreden had toegestaan, werden weer teruggedraaid. Ieder tegengeluid werd gesmoord met arrestaties. In september 1981 verdwenen in één keer bijna 1600 tegenstanders – politiek, religieus en intellectueel – achter de tralies. Die massa-arrestatie was mede ingegeven door Sadats groeiende angst voor een aanslag op zijn leven.

Het mocht niet baten. Radicale islamisten die de arrestatie wilden wreken én hoopten een islamitische revolutie te ontketenen, pleegden een aanslag op de achtste verjaardag van de succesvolle oversteek van het Suezkanaal in de Jom Kippoeroorlog. Sadat werd in Cairo gedood toen hij de militaire parade afnam. In internationale kranten verschenen gloedvolle lofredes. De Amerikaanse oud-minister van Buitenlandse Zaken Henry Kissinger schreef: 'Sadat had de moed om een oorlog te beginnen waarvan niemand dacht dat hij die vol kon houden; de gematigdheid om meteen erna over vrede te onderhandelen; en de wijsheid om vastgeroeste meningen 180 graden te draaien.' Maar dat was het buitenland. In het Midden-Oosten ging het anders. Bij Sadats begrafenis schitterden Arabische leiders door afwezigheid. En in de straten van Cairo bleef het akelig stil. Sadat had in de regio teveel grenzen overschreden.